

Aswoensdag en vasten anno 2017

Wanneer ik aan dit artikel begon te schrijven dwaalden mijn gedachten even af naar mijn eigen jeugdjaren en het beleven van aswoensdag en vasten in die tijd. Met aswoensdag gingen we als misdienaar reeds vroeg richting kerk. Ook al snaptten we de diepe betekenis van die dag niet en zeker die van het askruisje niet, het hoorde erbij en we beleefden het ondanks alles heel intens. Hier en daar werd ons ook in het oor gefluisterd dat we het kruisje tot en met Pasen moesten laten staan. De pastoor zou er tegen dan voor zorgen dat we een nieuw kostuum konden dragen. Al vlug kwamen erachter dat dit zo niet was. Toch was het een start van een belangrijke periode. Want vanaf dan werd er van ons verlangd dat we iedere dag heel getrouw de vieringen zouden bijwonen in de Goede week met als orgelpunt de nachtmis met Pasen. Pas veel later gingen we meer nadenken over de diepere betekenis van deze belangrijke tijd in het kerkelijk jaar. Daarom wil ik in dit artikel even teruggrijpen naar de diepere betekenis van aswoensdag en vasten.

Aswoensdag is in de katholieke traditie het begin van de 40 dagen durende Vastentijd, die loopt tot en met Paaszaterdag, ook Stille Zaterdag genoemd. Vanaf aswoensdag tot Pasen zijn er veertig vastendagen, waarbij de zondagen niet worden meegerekend. Aswoensdag wordt voorafgegaan door vastenavond en het carnaval. Op aswoensdag laten Rooms-katholieken en sommige protestantse gelovigen in de kerk een kruis met as op hun voorhoofd tekenen, het zogenaamde askruisje. Terwijl de priester het askruisje zet, zegt hij doorgaans tegen iedere gelovige afzonderlijk: „Gedenk, mens, dat je stof bent en tot stof zult wederkeren”. Deze tekst is gebaseerd op het vonnis dat God na de zondeval over de mensheid uitsprak (Gen.3,19). Sinds 1979 kan ook de tekst worden gebruikt: „Bekeer u en geloof in het Evangelie”. Deze tekst uit het Evangelie staat in het altaarmissaal zelfs als eerste tekst aangegeven voor de liturgie van woensdag en refereert aan de oproep waarmee Jezus in Galilea zijn prediking begon (Mc.1,15).

Oud-katholieken en Oosters-Orthodoxe christenen laten zich de as op het hoofd strooien. De as is het overblijfsel van verbrande 'palmtakken' (vaak buxustakken), die het jaar daarvoor gebruikt werden voor de viering van Palmpasen op Palmzondag. Het kleine ritueel wordt

uitgevoerd ter bezinning en als uiting van boetvaardigheid. In die zin is het een voorbereiding op Goede Vrijdag en Pasen. In de vroege middeleeuwen werd het opleggen van as bij de mannen over het gehele hoofd en bij de vrouwen het voorhoofd gestrooid als start van de boetetijd. Dit ritueel was enkel bestemd voor zondaars die officieel tot boete werden veroordeeld. Later werd dit een algemeen gebruik omdat men ervan uitging dat iedereen tegen God of zijn medemensen gezondigd had. Als teken van berouw en vasten komt het gebruik van as in de bijbel veelvuldig voor. De boeteling strooide zich as over het hoofd. Vaak ging hij daarbij gehuld in een zak, die als boetekleed werd gedragen. Vandaar de uitdrukking 'in zak en as zitten'.

Vasten

Vasten is het zich geheel of gedeeltelijk onthouden van eten of drinken of van bepaalde spijzen voor een bepaalde periode. De beweegredenen om te vasten kunnen divers zijn, maar de belangrijkste motieven zijn religieuze. In de grote godsdiensten is het vasten gewoonlijk aan bepaalde dagen of perioden gebonden. Het kan dus een middel zijn tot bezinning, onder andere in een periode van rouw. In de vorm van een hongerstaking is het een manier om anderen iets af te dwingen.

Vasten kan ook noodzakelijk zijn op medisch voorschrift. In de natuurgeneeskunde wordt vasten gebruikt als reinigingsmiddel. Vasten is een praktijk die in verschillende religies beoefend wordt. Zowel het jodendom, het christendom, de islam, het bahá'í-geloof, het hindoeïsme als het boeddhisme kennen vastenrituelen.

Wanneer men in het Nederlands spreekt over de vasten, duidt men op de vastentijd tussen aswoensdag en Pasen. Islamieten kennen een vastenperiode gedurende de maand ramadan. De vastentijd begint op aswoensdag en dient ter voorbereiding op het Paasfeest. Deze zogenoemde veertigdagentijd is een periode van bezinning op de feitelijke christelijke levenspraktijk door zich meer open te stellen voor het Woord en/of om solidair te zijn met hen die het moeilijk hebben. Alhoewel er zesenvestig dagen verlopen tussen aswoensdag en Pasen (einde van de vastentijd), wordt er traditioneel niet gevast op de zes zondagen tijdens die periode, waardoor men op veertig dagen uitkomt.

Het vasten kent binnen de christelijke traditie een rijke schakering aan gewoonten. De Katholieke Kerk kent zowel het vasten in eigenlijke zin (d.i. slechts één volle maaltijd per dag) als de onthouding (d.i. het verbod om vlees te eten op bepaalde dagen). De Kerk heeft in de loop der eeuwen de regels omtrent het vasten iets versoepeld en heeft ook alternatieve vormen van vasten en onthouding voorgesteld. Op aswoensdag en Goede Vrijdag wordt er gevast. Op die twee dagen en de andere vrijdagen van de vasten wordt er ook geen vlees gegeten. De bisschoppenconferenties hebben de bevoegdheid het onderhouden van vasten en onthouding nader te bepalen en ook andere vormen van boete zoals liefdadigheidswerken en oefeningen van vroomheid geheel of gedeeltelijk in de plaats te stellen van vasten en onthouding. Zo onthouden velen zich van een bepaalde luxe of gewoonte, zoals roken, televisie kijken, snoep of alcohol nuttigen. Vaak wordt geld dat zo wordt uitgespaard, bestemd voor een goed doel.

Christelijk vasten

Bijbels gesproken is vasten het onthouden van voedsel, drank, slaap of seks zodat jij je kunt concentreren op een periode van geestelijke groei. Meer specifiek kunnen we stellen dat we door te vasten iets lichamelijks achterwege laten om God te verheerlijken, om onze geest te doen groeien en om ons dieper in ons gebedsleven te begeven.

Christelijk vasten is geen 'daad' of 'werk' dat ons door Christus wordt opgedragen of door de Schrift wordt vereist. Maar de bijbel raadt ons aan om vasten een plaats te geven in onze geestelijke groei. Het boek Handelingen legt vast hoe gelovigen vasten voordat zij belangrijke beslissingen nemen (Hand. 13,4.14,23). Vasten en bidden gaan vaak hand in hand (Lc.2,37.5,33). Te vaak wordt de nadruk bij het vasten gelegd op een onthouding van voedsel. Maar het doel van het vasten is om onze ogen af te wenden van de zaken van deze wereld en ons in plaats daarvan op God te concentreren. Vasten is een manier om aan God en onszelf te laten zien dat we onze relatie met Hem serieus nemen.

Hoewel vasten in de Schrift bijna altijd betrekking heeft op het vasten van voedsel, zijn er ook andere manieren waarop we kunnen vasten. Alles wat je tijdelijk kunt opgeven om je beter op God te kunnen concentreren kan als vasten worden beschouwd (1 Kor.7,1-5).

Vasten moet tot een vooraf vastgestelde periode beperkt worden, vooral als het om het vasten van voedsel gaat. Langere periodes waarin niet gegeten wordt zijn schadelijk voor het lichaam. Vasten is niet bedoeld om ons lichaam te straffen. Vasten moet ook niet als een 'dieetmethode worden gezien. We moeten niet vasten om gewicht te verliezen, maar om een diepere gemeenschap met God te bereiken.

Het is zeker een goed idee voor gelovigen om van tijd tot tijd te vasten. Vasten wordt door de Schrift niet vereist, maar het wordt wel ten zeerste aanbevolen. De enige Bijbelse reden om te vasten is om op je levensweg dichter bij God te zijn. Door onze ogen van de zaken van deze wereld af te keren, kunnen we ons beter op Christus concentreren. „Wanneer je vast, zet dan geen somber gezicht zoals de schijnheiligen, want zij vertrekken hun gezicht om met hun vasten op te vallen bij de mensen. Ik verzeker jullie, ze hebben hun loon al. Maar als jij vast, zalf dan je hoofd en was je gezicht, opdat het bij de mensen niet opvalt dat je vast, maar wel bij je Vader, die in het verborgene is; en je Vader, die in het verborgene ziet, zal het je lonen”(Mt.6,16-18).

Christelijk vasten is meer dan het onthouden van voedsel of andere zaken voor het lichaam; het is een opofferende leefstijl voor God. In Jesaja 58 leren dat vasten bescheidenheid bevordert, de boosaardige boeien opent, de banden van het juk losmaakt, de onderdrukten hun vrijheid geeft, de hongerigen voedt, voor de armen zorgt en naakte mensen kleding geeft. Dit concept van het vasten is dus niet iets dat maar één dag duurt: het is een leefstijl waarin je God en anderen dient.

„Dan breekt uw licht als de dageraad door en groeien uw wonden spoedig dicht; dan gaat uw gerechtigheid voor u uit, en sluit de heerlijkheid van de HEER uw stoet. Als u dan roept, geeft de HEER u antwoord, en smeekt u om hulp, dan zal Hij zeggen: Hier ben ik!” (Jes. 58,8-9)

Wat met het vasten nu?

Meer en meer krijg ik de indruk dat het vasten in deze tijd vaak wordt herleid tot een gezondheidswandeling waar we ons onthouden van vlees of van drank. Dit is op zich niet slecht en wanneer we het geld dat we daar mee uitsparen ook nog gebruiken voor de projecten van Broederlijk Delen dan leggen we nog een stukje van onze vastenweg af. Maar nemen we nog wel tijd om te bidden, om te reflecteren over ons leven en over de keuzes die we maken. Jezus ging veertig dagen de woestijn in om te vasten en te bidden. Als een nieuwe en herboren mens kwam hij terug onder de mensen met een duidelijke boodschap die ons tot op vandaag nog beroert. Die uitdaging ligt nu ook voor ons klaar, kiezen voor de mens om ons heen vanuit het gebed dat ons dichter bij God en onze medemens brengt.

Bart Verheyen

Geweld in de Bijbel

In het kader van onze nieuwe reeks 'Geloof in gesprek' publiceren we vandaag het tweede deel van het boeiende gesprek met Luc Nijs over 'Geweld in de Bijbel'

Luc, is er een band tussen religie en geweld, zoals we vandaag zo vaak horen?

Negatie van de historisch-literaire traditie waarin de Bijbel is ontstaan betekent dat er meestal geen oog is voor het feit dat religieus geweld in de letterlijke zin van het woord eigenlijk niet bestaat. **Elke vorm van geweld heeft een wereldlijke oorzaak zowel eeuwen geleden als op de dag van vandaag.** Zo functioneerde Jezus ook in een maatschappij die zwaar gebukt ging onder het juk en tirannie van de Romeinen. Geweld heeft altijd een historisch en sociaal-economische of geostrategische oorzaak en verankering waaraan religie achteraf als makkelijk bindmiddel tussen mensen werd en wordt toegevoegd. Dat verklaart ook waarom de meeste IS - strijders met moeite de inhoud van de Koran kennen en waarom de kruistochten niet doordrongen waren van de religieuze waanzin zoals wel eens beweerd, maar een directe reactie waren op diverse expansiebewegingen in Europa en het Midden-Oosten. Het toekennen van een geweldsdynamiek aan God heeft mèer te maken met de continue besmetting die God in deze wereld heeft moeten ondergaan, inclusief de verschillende Godsbeelden, die we tegen het begrip hebben aangeplakt dan een interne goddelijke dynamiek.

Lezen mensen de bijbel dan verkeerd?

De Bijbel is grotendeels onderdeel van en verankerd in de oosterse wijsheidsliteratuur en moet ook zo gelezen worden. U leest toch ook de Libelle niet zoals een wetenschappelijk boek, en dat laatste niet zoals de bijsluiter van uw bètablokkers. Elke tekst heeft zijn leessleutels, die indien niet (correct) toegepast het geheel onleesbaar en onbruikbaar maken. Zo **eindigt ieder geweldverhaal in de Bijbel uiteindelijk met een barmhartige God** die bereid is een einde te maken aan de spiraal van geweld, zelfs indien hem/haar dan verweten wordt dat geweld zelf eerst te hebben aangewakkerd (in zijn naam). Een volk in ernstige verdrukking hoopt op een God die hen komt helpen. Het beeld van een God die oproept tot geweld is ontstaan in de Joodse traditie van een rechtvaardige God die onrecht aanpakt en corrigeert. Het despotisme dat God wordt verweten, is dus niet meer dan een kenmerk van een Godsbeeld, door de mens zelf ontworpen. Maar dat God niet oproept tot geweld, neemt niet weg dat de Joden hoopten dat hun God het hun aangedane onrecht zou corrigeren. Met andere woorden: er staat dan wel geweld in de Bijbel, maar dat betekent niet dat God oproept tot geweld. We moeten eerlijk zijn en een relativiteit toekennen aan onze Bijbel, heilig of niet. De kans dat we –in gedetailleerde termen- heel veel zinnigs kunnen zeggen over God met onze zeer broze en beperkte vormen van taal is erg gering. En er is geen heil te vinden in het lezen van menselijke teksten- zelfs als die goddelijk geïnspireerd zijn- los van de intentie van de schrijver en de context waarin die werd geschreven. Of om het met de woorden van theoloog Sam Janse te zeggen 'De eigenlijke vraag die we bij bijbelteksten met een hoog geweldsgehalte moeten stellen, is niet: hoe is het mogelijk dat God dit gebod? maar: hoe is het mogelijk dat mensen dachten dat God dit gebod?' **De Bijbel is een verhaal van God die met mensen onderweg is**, en dan gebeurt het soms wel eens dat we als mensen niet 'in Christus' zijn, en wel hier en daar van het pad afgaan en we met onze voeten in de drek terechtkomen. Misschien vandaar die voetwassing voorafgaandelijk aan het Laatste Avondmaal. Een volledige reiniging was niet nodig als je in Hem geloofde. Je kan in dat kader zelfs teruggrijpen naar Genesis 3.15 waarin sprake is van geweld dat het nageslacht van Eva om Gods wil zal gebruiken tegen het nageslacht van de slang. Dat is geen werelds fysiek geweld, maar geweld dat zelftucht en offerbereidheid vereist en dus van nature anti-gewelddadig. In welke mate zijn we bereid dat 'echte' wapenarsenaal van God te gebruiken? Het Oude Testament leert ons dat dat veel lastiger is dan zo op het eerste zicht lijkt.

Wat men stelt over geweld in het Oude Testament geldt overigens ook voor het Nieuwe Testament. Ook hier zijn er nog sporadische opflakkingen van geweldstaal, maar nergens wordt door evangelisten en apostelen opgeroepen tot geweld om het geloof in Jezus te verbreiden of het Koninkrijk van God te realiseren. Dat moet te maken hebben met de geestelijke nalatenschap, de tegenstem van Jezus.

Is een wereld zonder geweld dan een illusie?

Denken dat we zonder religie in een wereld zonder geweld zouden leven is niet alleen een illusie, het negeert ook het feit dat **er een fenomenale hoeveelheid seculier geweld bestaat**, die niets met een religie te maken heeft. De theoloog Reitsma schreef daarover 'Moderne kritiek op God, vanwege zijn vermeend 'gewelddadig' handelen in het Oude Testament, doet soms hypocriet aan. In onze eeuw zijn we gemiddeld in staat geweest elk jaar meer mensen uit te roeien dan Israël in de hele verovering van Kanaän heeft gedood. Elke dag sterven er meer mensen de hongerdood, vanwege de hoge rentelast op de schuld van derdewereldlanden aan het Westen, dan er mensen omkwamen bij de verovering van Jericho. Elk jaar worden meer kinderen door ouders, familieleden of bekenden mishandeld en misbruikt, dan er mensen omgekomen zijn bij de zogenaamde heilige oorlogen in het Oude Testament. Het komt hypocriet over dat we, door God te bekritisieren, pretenderen te weten wat moreel juist en onjuist is'. Maar helaas moeten we vaststellen dat de vertelkracht van de Bijbel mensen er al vaker toe heeft aangezet om God voor hun wereldlijke kar te spannen om hun geweld te legitimeren (denken we aan 'Gott mit Uns', 'God bless the United States of America', etc.).

De 10 geboden - toch echt wel de kraamkamer van de boodschap van God- zijn uiteindelijk essentiële en noodzakelijke vormen van liefde. **Een consistente toepassing ervan zou zo maar kunnen leiden tot een wereld vrij van geweld.** Daar staan we evenwel mijlenver vandaan. De goedkope kritiek op God dekt eerder de mislukking van het moderne subject af, nu hij als zelfverklaarde God zijn eigen paradijs moet realiseren.

Wij weten niet wat de lange-termijn effecten van onze seculiere maatschappij in de 21ste eeuw gaan brengen, maar de verruwing van normen en waarden doet niet veel goeds vermoeden. De mens die zich loswrikt uit de ketenen van de traditie zoals de moderne mens dat doet, verplicht zichzelf tot het bouwen van een nieuw referentiekader. Maar hoe dat precies moet, weet geen mens en het enkel opvullen met wetenschappelijke kennis en consumentisme is gebleken ernstig onbevredigend te zijn. Maar **duidelijk is alleszins dat 'zonder liefde de hemel niet zal bestaan, niet hier (op aarde) en niet elders'. Dat is een bemoedigende gedachte - met veel bijbelse inspiratie - die ons met alle mensen verbindt.**